

JORDANES:
GÓTSKÉ DĚJINY / ŘÍMSKÉ DĚJINY.
ED. STANISLAV DOLEŽAL.
ARGO, PRAHA 2012.

Lukáš F. Peluněk

V uplynulém roce se do rukou zájemců o pozdní antiku a raný středověk dostal první český překlad významného písemného pramene z poloviny 6. století n. l. – *Romana et Getica* od gótského historika Jordana.¹ Tento vítaný počín vyšel ve vydavatelství Argo jako 16. svazek edice Memoria medii aevi, jež v posledních letech hojně doplňuje naši odbornou literaturu o české překlady méně dostupných středověkých pramenů. Spíše než v této edici, časově vymezené obdobím středověku, bychom snad očekávali vydání Jordanova díla v Antické knihovně – již několik generací historiků a klasických filologů však polemizuje nad tím, zda můžeme toto dílo považovat jednoznačně za pozdně antické, či raně středověké.² Překladaelem, editorem textu a autorem úvodní studie je PhDr. Stanislav Doležal, Ph.D. z Historického ústavu Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, který se Jordanovým dílem v minulosti několikrát zabýval, mimo jiné v jedné kapitole monografie *Interakce Gótů a římského impéria ve 3.–5. století n. l.*, Praha 2008. České vydání tohoto významného díla je rozděleno do tří textových částí – předmluvou je krátká studie editora, druhou částí jsou pak *Gótské dějiny (Getica)* a třetí *Římské dějiny (Romana)*. Kniha je doplněna poznámkovým aparátem k oběma spisům, přehledem římských císařů a králů germánských říší do doby Jordanovy, mapovými přílohami, bohatou bibliografií a nepostradatelným jmenným a místním rejstříkem.

Editor českého překladu v úvodní studii nazvané *Pozdně římský historik Jordanes a jeho dílo* (s. 5–36) osvětluje Jordanovy životní osudy, kdy přemýšlí nad jeho mateřským jazykem (vzhledem k Jordanově malé znalosti latiny se přiklání spíše k řečtině, s. 15), nad jeho původem i profesí. Snaží se také vyvrátit mnohá nepravděpodobná tvrzení starších autorů, jako např. informací, že byl Jordanes biskupem v jižní Itálii (s. 10–11). Z textu totiž editor vyvozuje, že Jordanes nemohl mít žádné osobní pouto k Itálii, italský původ

¹ Autor bývá uváděn také pod jménem Iordanes, Iordanis či Iornandes.

² Zatímco spis *Romana* je typickým příkladem antického výtahu z prací starších autorů, v případě *Getik* se jedná o jednu z prvních národních historií, typických pro historiografii středověkou.

Jordanovi připisovali (a připisují) koneckonců zejména italská badatelé. Dále je v krátkosti představen pravděpodobný hlavní pramen pro Jordanovo vyprávění o dějinách Gótů – spis římského dějepisce Cassiodora známý jako *Historia Gothorum*,³ jenž sám Jordanes uvádí jako cenný zdroj při sepsování díla *Getica*. V další části textu se editor věnuje záměně jmen „Gótové“ a „Getové“, tento fenomén se však objevuje i u mnohých autorů před i po Jordanovi (např. Hieronymus, Orosius či Marcellinus Comes). Editor upozorňuje i na jednoznačně přijímané datum sepsání *Getik* – rok 551. Jordanes totiž ve svém spise hovoří o moru, který „zažili před devíti lety“ (*Getica* 104). Od Prokopia (*Válka s Peršany* II, 22–23) přitom víme, že mor postihl Konstantinopol uprostřed jara roku 542. S odkazem na Mommsenovu edici obou Jordanových spisů vypisuje editor jednotlivé řecké a latinské zdroje, jejichž seznam je uveden taktéž v bibliografii (s. 299–308). Studii pak uzavírá zamyslením nad významem Jordanova díla a jeho přesahem do dnešní doby. Zde se podíváme nad neznalostí Jordanova díla ze strany některých středověkých dějepisců (Beda Ctihodný, Řehoř z Tours či Isidor ze Sevilly), upozorňuje na rozpor hodnoty obou spisů (*Getica* byla hojně excerpována, zatímco *Romana* byla ignorována) a závěrem předkládá otázku věrohodnosti zmínek o prvních slovanských kmenech v obou spisech, kterou nechává nezodpovězenou.

Jako první je v knize zařazen překlad spisu *De origine actibusque Getarum*, jehož název byl Theodorem Mommsenem v rámci přehlednosti zkrácen na *Getica*. Jordanes v něm lokalizuje pravlast Gótů na ostrově Scandza a líčí jejich putování severovýchodní Evropou do Skythie a dále do Dácie. V těchto pasážích ztotožňuje Góty a Gety a jednotlivé gótské a getské vládcy nesprávně časově zařazuje. Do vypravování o dlouhé cestě Gótů Evropou vsouvá i nevěrohodné příběhy o válce Gótů se smyšleným „králem Egyptanů“ jménem Vesosis, následném vítězství a tažení Gótů až do Egypta (*Getica* 44–47). Nevynechává ani boje bájných Amazonek, o jejichž existenci nepochybuje, připisuje jim gótský původ a tvrdí o nich, že svými výboji ovládly na jedno století téměř celé území Malé Asie (*Getica* 49–57). V závěru *Getik* narážíme na množství faktografických nepřesností v popise událostí, které Jordanovi nebyly příliš vzdálené a jejichž pamětníkem byl pravděpodobně i on sám. Jedná se především o události první poloviny 6. století, jak dokazuje např. kusý a zkratkovitý popis byzantského tažení proti Ostrogótům.

³ Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus Senator (*cca 80. léta 5. stol.–80. léta 6. stol. n. l.) byl významným římským myslitelem, který působil na dvoře ostrogótského krále Theodoricha Velikého. Ve službách Gótů také podle všeho sepsal dějiny tohoto národa o dvanácti knihách, které se nám však nedochovaly.

V kontrastu s dílem *Getica* se jeví druhý Jordanův spis, nazvaný *De summa temporum vel origine actibusque gentis Romanorum*, citovaný běžně podle Mommsenova úzu jako *Romana*. Anglický historik James J. O'Donnell o něm v minulosti prohlásil, že je „výtahem z výtahů“, neboť se jedná o faktograficky stručnější práci obsahující spíše základní historické údaje z dějin Římské říše. Jordanes jakožto křesťanský autor začíná spis typickým biblickým úvodem a medailony jednotlivých starověkých vládců až po založení města Říma. V této části textu formu vypravování příliš nemění, popisuje stručně války Římanů s jinými kmeny či národy a vyjmenovává jednotlivé vládcy, osobnosti a jejich činy. Císař Traianus je zde např. připodobňován v souhlase s antickou tradicí k Alexandru Velikému (*Romana* 266–268). Jordanovo vyprávění končí vylíčením vpádu ostrogótského krále Totily do Říma roku 546. Ve spise *Romana* dokážeme rozpoznat, odkud Jordanes čerpal. Editor v poznámkách upozorňuje na ty části textu, které buďto přejal od jiných autorů a upravil, nebo je doslovně opsal. Spis je tedy klasickou ukázkou antického letopisu, vytvořeného zhuštěním úryvků z děl starších autorů v jeden celek.

Abychom plně pochopili význam Jordanova díla, musíme si uvědomit, jakou vypovídací hodnotu má a jaké údaje jsou v něm stále cenné. Základní význam obou spisů spočívá v tom, že se detailně zabývají dobou stěhování národů⁴ a podávají relativně přesné informace o dějinách starověké a raně středověké Dácie. Jordanes totiž vyjmenovává jednotlivé kmeny, které toto území postupně osidlovaly. Stejně tak jsou dodnes hodnotné údaje o prvních slovanských kmenech, přestože někteří badatelé příliš nedůvěřují jeho datování slovanského osídlení na území severně od Dácie již ve druhé polovině 4. století. Podle Z. Měřinského však „nelze vyloučit, že v této době se již Praslované formují na teritoriu, odkud koncem 5. století zahajují svoji expanzi“.⁵ Nemůžeme opomenout ani fakt, že spis *Getica* je de facto jediným dochovaným pramenem o historii Gótů, což reflektuje i poznámkový aparát dotýkající se spíše problematiky gótských kmenů.

Jelikož se jedná o první překlad Jordanova díla do češtiny, nemůžeme jej srovnat s překladem jiným. K editorově práci je však možno uvést několik drobných poznámek. V úvodní studii se poměrně stručně (s. 22–24) věnuje problému Gótové versus Getové. V poznámkovém aparátu např. neupozorňuje na jednotlivé části textu, kde Jordanes ve skutečnosti píše o Getech či o Gótech. V úvodu také abscentuje zmínka o vztahu české historiografie k Jordanovi a jeho dílu. Zjistili bychom totiž, že již v 19. století byla věnová-

⁴ Srov. se spisy Prokopia, který byl Jordanovým současníkem.

⁵ Cit. dle BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila – HOMOLA, Aleš – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk: *Stěhování národů a východ Evropy*. Praha 2006, s. 13.

na Jordanovým spisům pozornost v souvislosti se zmínkami o prvních slovanských kmenech.⁶ Méně závažná připomínka se váže k jazykové stránce českého překladu, neboť editor užívá poněkud archaického tvaru „Visigóti“ oproti vhodnějšímu „Vizigóti“. Domnívám se, že u moderního překladu antického díla do českého jazyka by měla být brána v potaz druhá možnost.⁷ Z hlediska koncepce knihy také vyvstává otázka, proč editor zvolil odlišné pořadí spisů – zatímco Theodor Mommsen ve své edici zařazuje jako první spis *Romana* a jako druhý spis *Getica*, u českého překladu je tomu naopak. V ediční poznámce (s. 295–296) je přitom uvedeno, že se překladatel přidržuje Mommsenovy standardní edice z roku 1882. I přes zmíněné připomínky je český překlad Jordana důležitou pomůckou pro zájemce o studium pozdně antických a raně středověkých dějin.

Lukáš F. Peluněk
Žerotínovo náměstí 11
779 00 Olomouc

⁶ Jmenujme např. Jána Kollára (*Rozpravy o jménách, počátkách a starožitnostech národu slávského a jeho kmenů*. Budín 1830), Pavla Josefa Šafaříka (*Slovanské starožitnosti*. Praha 1837), Václava Křížka (*Dějiny starých Slovanů*. Praha 1883) či Františka V. Sasínka (*Jordanes a Slované*. Praha 1886). Jordanes je zvěčněn i v předzpěvu Kollárovy básnické skladby *Slávy dcera*.

⁷ Srov. DROBERJAR, Eduard: *Věk barbarů*. Praha – Litomyšl 2002; HEATHER, Peter: *Gótové*. Praha 2002; BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila: *Stěhování národů*. Praha 2003; COLLINS, Roger: *Evropa raného novověku*. Praha 2005; BEDNAŘÍKOVÁ, J. – HOMOLA, A. – MĚŘÍNSKÝ, Z.: *Stěhování národů a východ Evropy*. Praha 2006; MAREK, Václav – OLIVA, Pavel – CHARVÁT, Petr: *Encyklopedie dějin starověku*. Praha 2008. Jmenované práce užívají tvaru „Vizigóti“.